

Övervakning av det svenska detaljhandelsmonopolet för alkoholdrycker

Rapport till Europeiska kommissionen

December 2022

Konkurrensverket, december 2022
Författare: Cecilia Maxe Aglinder

Innehåll

1. Sammanfattning	4
2. Konkurrensverkets uppdrag	5
2.1 Uppdraget.....	5
2.2 Genomförande.....	5
3. Systembolaget.....	7
3.1 Ändringar i Systembolagets Allmänna Inköpsvillkor	7
3.2 Inga synpunkter till Systembolaget från leverantörer	9
3.3 Tvister om marknadsföring.....	9
4. Klagomål och synpunkter till Konkurrensverket, ärenden i Alkoholsortimentsnämnden	10
4.1 Klagomål och synpunkter till Konkurrensverket.....	10
4.2 Ärenden i Alkoholsortimentsnämnden	12
5. Gårdsförsäljningsutredningen	13

1. Sammanfattning

I denna rapport görs kortfattade uppdateringar avseende bland annat Systembolagets inköpsvillkor och statusen i de rättsprocesser rörande e-handel med alkoholdrycker som Systembolaget driver. Ärenden i Alkoholsortimentsnämnden refereras, och klagomål rörande Systembolaget som Konkurrentverket mottagit sedan den förra rapporten publicerades kommenteras. Därutöver ges en kortfattad resumé gällande Gårdsförsäljningsutredningen. I nästkommande rapport om detaljhandelsmonopolet kommer Konkurrentverket att redogöra mer utförligt för eventuella genomförda eller planerade ändringar eller tillägg i Systembolagets inköpsprocesser, sortimentsmodell, finansieringsmodell och butiksmodell. Konkurrentverket kommer då även att redogöra för Systembolagets pågående hållbarhetsarbete och presentera statistik över försäljningen och konsumtionen av alkoholdrycker 2021.

Systembolaget har kommunicerat vissa ändringar i sina allmänna inköpsvillkor som ska gälla från och med den 1 februari 2023. Då införs nya garantiåtaganden för leverantörer gällande efterlevnad av internationella sanktioner samt informationsplikt gentemot Systembolaget rörande detta. Dessutom införs en möjlighet till ett extra prisändringstillfälle för artiklar i det fasta sortimentet i exceptionella undantagsfall.

Systembolagets säljstopp för ryska artiklar, med anledning av det pågående kriget i Ukraina, gäller alltså.

I den rättsprocess som Systembolaget driver mot e-handelsföretaget Winefinder har Högsta domstolen meddelat prövningstillstånd. Målet mot Vivino i Patent- och marknadsöverdomstolen är vilandeförklarat i avvaktan på Högsta domstolens avgörande i Winefinder-målet.

Konkurrentverket har ställt frågor till Systembolaget angående bland annat Systembolagets relativt nyligen införda produktmärkning "Hållbart Val" och möjligheten till sökning på druvsort för artiklar i beställningssortimentet. Enligt Konkurrentverket är det otillfredsställande att olika förutsättningar råder mellan leverantörer avseende möjligheten till sökning på druvsort. Konkurrentverket anser det angeläget att ett införande av en druvsökningfunktion för artiklar i beställningssortimentet sker snarast. Vad gäller "Hållbart Val" är denna märkning i dagsläget möjlig endast för artiklar i det fasta sortimentet, men Systembolaget planerar att göra den möjlig för artiklar även i det tillfälliga sortimentet och beställningssortimentet under 2023. Konkurrentverket kommer att följa upp utvecklingen.

Yttrandena över Gårdsförsäljningsutredningens betänkande visar på skilda åsikter hos remissinstanserna om utredningens förslag att gårdsförsäljning ska tillåtas under vissa förutsättningar. Ärendet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

2. Konkurrensverkets uppdrag

2.1 Uppdraget

I samband med förhandlingarna om svenskt medlemskap i EU behandlades frågan om det svenska detaljhandelsmonopolet för alkoholdrycker – Systembolaget Aktiebolag (hädanefter Systembolaget). För att Sverige skulle få behålla monopolet ansåg EU-kommissionen (hädanefter kommissionen) att alla effekter av monopolet som är diskriminerande mellan nationella (svenska) och importerade varor måste avlägsnas. Vid protokollförda samtal mellan företrädare för den svenska regeringen och berörda tjänstegrenar inom kommissionen angavs vissa förutsättningar för att detaljhandelsmonopolet skulle anses fungera på ett icke-diskriminerande sätt.¹ Av mötesprotokollet framgår att med icke-diskriminerande avses följande:

- Inköps- och försäljningsvillkor för alkoholdrycker ska vara objektiva.
- Villkoren ska tillämpas likvärdigt på medborgare och produkter i gemenskapen.
- Villkoren ska vara transparenta.

I enlighet med överenskommelsen vid Sveriges anslutning till EU ska Konkurrensverket övervaka detaljhandelsmonopolet vad gäller dess icke-diskriminerande funktionssätt och rapportera till kommissionen två gånger om året. Uppdraget finns inskrivet i regeringens instruktion till Konkurrensverket². Konkurrensverket har utfört uppdraget sedan 1995.

2.2 Genomförande

Konkurrensverkets uppdrag innebär att olika faktorer i Systembolagets verksamhet som kan ha betydelse för bedömningen av detaljhandelsmonopolets nuvarande och fortsatta icke-diskriminerande funktionssätt redovisas. I uppdraget ingår också att redogöra för åtgärder som har vidtagits eller avses att vidtas av Systembolaget och andra aktörer på marknaden och som kan ha betydelse för det icke-diskriminerande funktionssättet.

Konkurrensverket redogör således i sina rapporter till kommissionen för Systembolagets sortimentsmodell och finansieringsmodell samt förändringar som Systembolaget gör i dessa. Rapporterna innehåller även information om andra åtgärder som vidtas av Systembolaget vilka kan ha betydelse för det icke-diskriminerande funktionssättet. Konkurrensverket rapporterar också om Alkoholsortimentsnämndens ärenden och om eventuella klagomål relaterade till Systembolaget som inkommit till Konkurrensverket. Vidare redogör Konkurrensverket för utredningar på alkoholområdet och om ändringar i den lagstiftning som rör alkoholdrycker. Rapporterna innehåller även statistik över försäljningen och konsumtionen av alkoholdrycker i Sverige. Statistik tas fram av Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning (CAN)³ samt av Systembolaget.

¹ Sveriges överenskommelse med EU-kommissionen framgår av prop. 1993/94:136 bilaga 3.

² 4 § förordningen (2007:1117) med instruktion för Konkurrensverket.

³ År 2013 fick CAN i uppdrag av Socialdepartementet att ansvara för de s.k. Monitormätningarna som pågått kontinuerligt sedan 2000 och som tidigare sköttes av SoRAD (Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drog-

I denna rapport ges kortfattade redogörelser avseende ändringar i Systembolagets allmänna inköpsvillkor och status i de rättsprocesser rörande e-handel med alkoholdrycker som Systembolaget driver. Ärenden i Alkoholsortimentsnämnden refereras, och klagomål rörande Systembolaget som Konkurrentverket mottagit sedan den förra rapporten publicerades kommenteras. Därutöver ges en kortfattad kommentar gällande Gårdsförsäljningsutredningen.

Under arbetet med rapporten har Konkurrentverket ställt frågor till och inhämtat uppgifter från Systembolaget och Alkoholsortimentsnämnden. Berörda branschorganisationer för leverantörer till Systembolaget har erbjudits möjlighet att komma med synpunkter på Systembolagets funktionssätt eller ta upp andra frågor av intresse i detta sammanhang.

Systembolaget har beretts möjlighet att lämna synpunkter i anslutning till rapportens färdigställande.

forskning vid Stockholms universitet). Numera ligger ansvaret för Monitormätningarna på Systembolaget men uppdraget att utföra dem ligger fortfarande på CAN.

3. Systembolaget

3.1 Ändringar i Systembolagets Allmänna Inköpsvillkor

Systembolaget har kommunicerat vissa ändringar i sina Allmänna Inköpsvillkor som ska gälla från och med den 1 februari 2023 respektive den 1 mars 2023. Dessa ändringar beskrivs nedan.

3.1.1 Internationella sanktioner

Nya garantiåtaganden gällande leverantörers efterlevnad av internationella sanktioner, samt en informationsplikt gentemot Systembolaget avseende detta, införs. Här avses sådana internationella sanktioner som har beslutats av Förenta nationerna (FN) eller Europeiska unionen (EU) och som är tillämpliga i Sverige antingen genom lag eller genom en av EU beslutad rättsakt.

Ett tillägg görs som innebär att leverantörer ska garantera att de inte omfattas av gällande internationella sanktioner samt att Systembolaget ska informeras om varje ändring som innebär att en individ eller enhet som är föremål för internationella sanktioner får ägarskap eller kontroll över en leverantör. Dessutom ska leverantörer garantera att de följer tillämplig lagstiftning om internationella sanktioner, vilket innebär att leverantörerna löpande och frekvent genomför sanktionskontroller av de aktörer som framtagit leverantörernas artiklar, dvs. de som odlat, producerat, lagrat och transporterat artiklarna, för att säkerställa att dessa aktörer inte är föremål för gällande internationella sanktioner. Systembolaget ska informeras om varje ändring som innebär att en individ eller enhet som är föremål för internationella sanktioner får ägarskap eller kontroll över sådan aktör.

Vidare görs ett tillägg som innebär att den garanti en leverantör ger att levererad artikel har producerats, försålts, lagrats, hanterats, märkts och levererats enligt lagar, förordningar och föreskrifter gällande i Sverige samt motsvarande rättsakter i artikelns ursprungsland och inom Europeiska unionen även kommer att inbegripa internationella sanktioner.

I de Allmänna Inköpsvillkoren införs en rätt för Systembolaget att begära att leverantör inkommer med uppgifter, underlag och dokument av betydelse för avtalsförhållandet med Systembolaget, dvs. förhållanden som är relevanta för en bedömning av om åtaganden, garantier etc. enligt avtalet är uppfyllda. Leverantören kommer att vara skyldig att inkomma med sådan information på Systembolagets begäran.

Skälet till ovanstående ändringar är att Systembolaget vill förtydliga de krav som redan åligger leverantörer vad gäller efterlevnad av tillämplig lagstiftning om internationella sanktioner och tillförsäkra att Systembolaget får relevant information i detta avseende. Genom införandet av tilläggen förtydligas också avtalskonsekvensen av bristande efterlevnad av tillämplig sanktionslagstiftning, eftersom ett brott mot garantin i detta avseende medför grund för hävning av Systembolagets avtal med leverantören.

Ändringarna publicerades den 31 oktober 2022 och börjar gälla den 1 februari 2023. Systembolaget har mottagit synpunkter från branschorganisationen Sprit- & Vinleverantörsföreningen (SVL) avseende ändringen som rör rätten för Systembolaget till information av

betydelse för avtalsförhållandet. SVL har efterfrågat vissa förtydliganden avseende denna ändring. Dialog har förts, varvid Systembolaget lämnat de förtydliganden som efterfrågats.

Systembolagets säljstopp för ryska artiklar gäller alltså, med anledning av det pågående kriget i Ukraina.

3.1.2 Möjlighet till extra prisändringstillfälle

För artiklar i Systembolagets fasta sortiment har leverantörerna möjlighet att ändra sina priser vid två fastlagda tillfällen per år. För artiklar i beställningssortimentet och Tillfälligt sortiment Lokalt och Småskaligt kan leverantörerna ändra pris vid fyra fastlagda tillfällen per år.

Ett tillägg i de Allmänna Inköpsvillkoren görs i syfte att möjliggöra ett extra prisändringstillfälle för artiklar i det fasta sortimentet i exceptionella undantagsfall. Bestämmelsen innebär att det införs en möjlighet för Systembolaget att överväga ett prisändringstillfälle som en ventil vid hastiga, oförutsedda och kraftiga ändringar av förutsättningarna för gällande priser. En extra möjlighet för leverantörer att ändra sina priser kan enligt Systembolaget, beroende på omständigheterna i det enskilda fallet, innebära konkurrensrättsliga risker. Systembolaget uppger att den nya bestämmelsen mot denna bakgrund kommer att tillämpas mycket restriktivt. Exempelvis kommer bestämmelsen normalt sett inte att tillämpas vid ökad inflation, valutakursändringar som ligger inom vad som rimligen kan och bör förväntas, eller successivt ökade kostnader (t.ex. transport- eller råvarukostnader), oavsett om situationerna orsakats, eller effekterna förstärkts, av svårförutsedda omständigheter. Ansvaret för en affärsmässig prissättning ligger i dessa situationer alltså på varje enskild leverantör. Om en liknande situation uppkommer som den som uppstod till följd av Rysslands invasion av Ukraina våren 2022 – med ökade kostnader i större utsträckning och successivt ökade kostnader och valutakurser sedan viss tid tillbaka (Coronapandemins start) – kommer detta inte i sig att motivera ett extra prisändringstillfälle, enligt Systembolaget. Bestämmelsen tar i stället sikte på specifika, oförutsedda, extraordinära händelser som inträffar hastigt. Systembolaget framhåller att leverantörerna således även i fortsättningen bör utgå från att priser för artiklar i det fasta sortimentet endast kan ändras vid de fastlagda, ordinarie prisändringstillfällena. Om Systembolaget beslutar om ett sådant extra prisändringstillfälle med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet, kommer information om och de närmare villkoren för detta att meddelas på Leverantörsportalen.⁴

Ändringen publicerades den 31 oktober 2022 och börjar gälla den 1 februari 2023. Systembolaget har mottagit synpunkter från branschorganisationen Sprit & Vinleverantörsföreningen (SVL) avseende ändringen som rör det extra prisändringstillfället i exceptionella undantagsfall. SVL har efterfrågat vissa förtydliganden avseende denna ändring. Dialog har förts, varvid Systembolaget lämnat de förtydliganden som har efterfrågats.

Konkurrensverket förutsätter att Systembolaget är tydligt, transparent och tillämpar detta inköpsvillkor på samma sätt för alla leverantörer så att Systembolaget kan leva upp till kraven på objektivitet och likabehandling i sitt icke-diskriminerande funktionssätt.

⁴ Leverantörsportalen är ett forum för Systembolagets leverantörer, där dessa kan få information om bl.a. ranking av egna och andras artiklar.

3.1.3 Segmentsförändringar inom sprit och alkoholfritt

Systembolaget genomför mindre segmentsförändringar i form av namnbyten, justering av befintliga segment samt införande av nya segment inom kategorierna sprit respektive alkoholfritt. Syftet är dels att säkra sortimentsbredd, dels att tydliggöra vad som tillåts i segmentet sett till förpackningstyp och volym.

Ändringarna publicerades den 30 november 2022 och börjar gälla den 1 mars 2023. Inga synpunkter har inkommit till Systembolaget gällande dessa ändringar i de Allmänna Inköpsvillkoren.

3.2 Inga synpunkter till Systembolaget från leverantörer

Sedan Konkurrensverkets senaste rapport har Systembolaget inte mottagit några synpunkter eller klagomål från leverantörer på sortimentsmodellen, finansieringsmodellen eller annat.

3.3 Tvister om marknadsföring

Konkurrensverket har tidigare rapporterat om de pågående rättstvister Systembolaget har med e-handelsföretagen Winefinder⁵ respektive Vivino ApS. I Winefinder-målet överklagade Systembolaget Patent- och marknadsöverdomstolens dom till Högsta domstolen, som i december 2022 meddelade prövningstillstånd. Målet mot Vivino i Patent- och marknadsöverdomstolen är vilandeförklarat i avvaktan på Högsta domstolens avgörande i Winefinder-målet.

Konkurrensverket fortsätter att följa utvecklingen i de båda målen.

⁵ Winefinder AB och dess danska dotterbolag Winefinder ApS.

4. Klagomål och synpunkter till Konkurrentverket, ärenden i Alkoholsortimentsnämnden

4.1 Klagomål och synpunkter till Konkurrentverket

4.1.1 Sökning på druvsort

Den leverantör som tidigare framfört klagomål på vissa av Systembolagets inköpsprocesser och på att sökning på druvsort i beställningssortimentet ännu inte är möjlig,⁶ har återigen vänt sig till Konkurrentverket med i huvudsak samma kritik. Konkurrentverket har ställt ytterligare frågor till Systembolaget avseende druvsökningfunktionen, och Systembolaget har anfört sammanfattningsvis följande.

Stora delar av analysarbetet kopplat till möjliggörandet av sökning på druvsort i beställningssortimentet är genomfört, men det har inte funnits kapacitet att prioritera upp ett genomförande av sådan sökning under hösten 2022. Systembolaget arbetar alltså med att undersöka om man kan implementera denna funktionalitet under 2023, men kan i dagsläget inte ange en exakt tidplan. I sina prioriteringar har Systembolaget att balansera utvecklingsinitiativens kundnytta mot tillgängliga utvecklingsresurser och kostnader. Vad gäller genomförande av möjlighet till sökning på druvsort i beställningssortiment är det främst hög konkurrens om utvecklingsresurser som gör att en implementering drar ut på tiden. I GS1:s globala standard för artikelinformation⁷ finns i dag en lösning för att dela uppgift om druvsort. Denna lösning är dock inte aktiverad i den svenska GS1-standard, vilket gör att det i dag inte går att dela uppgift om druvsort genom Validoo på den svenska marknaden.⁸ När Systembolaget 2020 utvärderade funktionaliteten hos GS1 kring hur uppgifter om druvsort skulle kunna hämtas in för beställningssortimentet, resulterade detta i att den globala lösningen inte täckte Systembolagets behov. Systembolaget har därför valt att fokusera på att möjliggöra sökning på druvsort genom ett eget verktyg.

Att en druvsökningfunktion för artiklar i beställningssortimentet saknas, samtidigt som en sådan funktion finns för artiklar i det fasta sortimentet, kan ha negativa effekter i konkurrenshänseende för de leverantörer som har artiklar i beställningssortimentet. Konkurrentverket anser det otillfredsställande att olika förutsättningar råder mellan leverantörer i detta avseende, och anser det angeläget att ett införande av en druvsökningfunktion för artiklar i beställningssortimentet sker snarast.

⁶ Se Konkurrentverkets rapport i oktober 2022, s. 35–39.

⁷ GS1 är en världsomspännande organisation som arbetar med standardisering relaterad till distributionskedjor. Grunden i GS1-systemet är de unika sifferserier som kan användas i olika kombinationer för till exempel identifiering av artiklar, platser eller gods. För att underlätta avläsning av sifferserierna används olika informationsbärare, t.ex. streckkoder.

⁸ Validoo är ett system som används även av större dagligvaruhandlare och apotekskedjor.

4.1.2 "Hållbart Val"

Ovan nämnda leverantör har tidigare framfört klagomål även på Systembolagets införande av den egna produktmärkningen "Hållbart Val" den 1 mars 2022,⁹ och är fortsatt kritisk till denna, eftersom den är möjlig för artiklar i det fasta sortimentet men ännu inte för artiklar i beställningssortimentet.

Märkningen "Hållbart Val" är avsedd för drycker som uppfyller följande tre kriterier: (i) miljöcertifierad odling och produktion, (ii) förpackning med lägre klimatavtryck och (iii) godkänt resultat i Systembolagets analys av arbetsvillkor i odling och produktion. Enligt Systembolaget är syftet med "Hållbart Val"-märkningen att göra det enklare för konsumenterna att hitta de mest hållbara dryckerna.

Konkurrensverket har tidigare bedömt att det inte finns tillräckliga indikationer på ett allvarligt konkurrensproblem som skadar konkurrensen och konsumenterna för att prioritera en fördjupad utredning av "Hållbart Val" på denna grund. Konkurrensverket har inte heller ansett att det finns skäl att prioritera en fördjupad utredning utifrån någon av de andra grunderna i verkets prioriteringspolicy.¹⁰ Inom ramen för sitt övervakningsuppdrag gällande detaljhandelsmonopolet har Konkurrensverket emellertid ställt frågor till Systembolaget om "Hållbart Val", varefter framkommit sammanfattningsvis följande.

Systembolaget tillämpar inte någon särskild turordning med avseende på dryckeskategori när det gäller införandet av "Hållbart Val" men har valt att initiera denna märkning inom det fasta sortimentet, av främst två anledningar. Dels är det i det fasta sortimentet som den absolut största volymen återfinns. Här ryms cirka 2 800 artiklar, vilka står för cirka 91 procent av Systembolagets totala försäljning (i värde). Dels köps artiklar i det fasta sortimentet enligt Systembolagets inköpsprocess med offertförfarande, vilket innebär att kravställningen på dessa artiklar skiljer sig från t.ex. beställningssortimentet. Systembolaget har därmed tillgång till den data som krävs för att bedöma om en artikel kvalificerar sig för märkningen "Hållbart Val" eller inte. Systembolagets plan är att även artiklar i det tillfälliga sortimentet och beställningssortimentet ska erbjudas möjlighet att få märkningen "Hållbart Val" under 2023. Systembolaget har informerat om detta på en leverantörsträff.

Den 31 oktober 2022 hade 230 artiklar i varukategorin vin fått märkningen "Hållbart Val". Vid samma tidpunkt hade 23 artiklar i varukategorin öl, fyra artiklar i varukategorin cider & blanddryck, och tre artiklar i varukategorin alkoholfritt fått märkningen.

Systembolaget använder även hållbarhetsmärkningarna "Ekologiskt" respektive "Klimatsmartare förpackning".¹¹ Uppgifter från Systembolaget visar att artiklar märkta med

⁹ Se Konkurrensverkets rapport i oktober 2022, s. 37–39.

¹⁰ Dnr 236/2022.

¹¹ Ekologiskt handlar i huvudsak om odlingen och framställningen av råvarorna, t.ex. vindruvor och spannmål. För att få märkningen "Ekologiskt" måste artikeln vara certifierad av en oberoende kontrollorganisation. Certifierade drycker får ha en logotyp på förpackningen. På Systembolagets drycker kan det vara "Krav", "EU-ekologisk" eller "Demeter". Systembolaget märker ut dryckerna med en Ekologiskt-skylt på hyllan i butiken. Märkningen "Klimatsmartare förpackning" ges till artiklar med pappförpackning, burk, PET, påse eller returglas (flaskor med pant). Märkningen används där den fungerar som en hjälp att göra ett val. Ölburkar har därför inte märkningen, medan vinburkar har den. Vinboxar har inte märkningen, även om det också är en förpackning som ger lägre avtryck än traditionella glasflaskor.

”Hållbart Val” och ”Ekologiskt” och/eller ”Klimatsmartare förpackning” ökade sin marknadsandel inom samtliga fyra nämnda varukategorier under perioden 1 februari—30 september 2022. Artiklar märkta med ”Ekologiskt” och/eller ”Klimatsmartare förpackning” men inte med ”Hållbart Val” minskade sin marknadsandel inom tre av de fyra varukategorierna samt även inom varukategorin sprit.

Relativt kort tid har förflutit sedan märkningens införande, men de ovan nämnda förändringarna i marknadsandelar indikerar att artiklar märkta med ”Hållbart Val” kan ha en konkurrensfördel gentemot artiklar som inte har denna märkning. Konkurrensverket följer upp utvecklingen avseende ”Hållbart Val”, och kommer med anledning av detta att ställa ytterligare frågor till Systembolaget.

4.2 Ärenden i Alkoholsortimentsnämnden

Alkoholsortimentsnämnden har till uppgift bl.a. att överpröva Systembolagets beslut genom vilka Systembolaget avvisat en offert eller avfört en alkoholdryck ur sitt sortiment. Under perioden 1 juli—31 oktober 2022 registrerade Alkoholsortimentsnämnden två överklaganden. Beslut fattades i ett ärende under perioden. Nämnden avskrev överklagandet, sedan den klagande återkallat det. Det rörde en offert som Systembolaget hade avvisat med motiveringen att leverantörens produkt inte bedömts som konkurrenskraftig mot bakgrund av kvalitet och pris i förhållande till övriga offererade produkter.

5. Gårdsförsäljningsutredningen

Gårdsförsäljningsutredningen slutförde sitt uppdrag och överlämnade ett betänkande till regeringen i december 2021.¹² Sammanfattningsvis föreslår utredningen att gårdsförsäljning av alkoholdrycker ska tillåtas under vissa förutsättningar, bl.a. att tillverkningen bedrivs småskaligt och oberoende, att försäljning sker endast i samband med ett avgiftsbelagt studiebesök eller liknande med anknytning till den aktuella drycken samt att försäljningen till varje enskild person vid ett besökstillfälle inte får överstiga vissa volymer. Enligt utredningen kommer folkhälsan inte att påverkas märkbart negativt som ett resultat av utredningens förslag. Däremot menar utredningen att det finns risk att förslaget kan anses diskriminerande mot utländska producenter, och därmed stå i strid mot artikel 34 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (FEUF) vilken förbjuder kvantitativa importrestriktioner samt åtgärder med motsvarande verkan mellan EU:s medlemsstater eftersom de utgör handels hinder. Utredningen bedömer emellertid att förslaget kan försvaras utifrån folkhälsoskäl enligt artikel 36 FEUF vilken föreskriver att artikel 34 inte ska hindra handelshindrande regler som grundas på hänsyn till bl.a. folkhälsan.¹³ Vidare menar utredningen att det vid ett EU-rättsligt underkännande av gårdsförsäljning skulle vara möjligt att ”backa bandet”, dvs. avveckla en införd möjlighet till gårdsförsäljning, och bevara detaljhandelsmonopolet.¹⁴

Konkurrensverket anser att det är möjligt att utredningens förslag skulle kunna anses förenligt med EU-rätten vid en eventuell prövning i domstol. Samtidigt bedömer Konkurrensverket att det finns en inte obetydlig risk att en sådan prövning i stället leder till att gårdsförsäljningen anses oförenlig med EU-rätten. Enligt Konkurrensverket förefaller det dock mindre troligt att förslaget skulle hota detaljhandelsmonopolets fortsatta existens och att det inte skulle gå att ”backa bandet” om det skulle visa sig att regeringen inte är förenlig med EU-rätten, även om detta inte kan uteslutas. Frånsett dessa risker har Konkurrensverket inga invändningar mot att en möjlighet till gårdsförsäljning införs i Sverige eller hur utredningens förslag är utformade.¹⁵

Bland övriga remissinstanser varierar åsikterna om utredningens förslag. De som är positiva menar bl.a. att ett införande av gårdsförsäljning kan ge arbetstillfällen och bidra till en levande landsbygd. De som är negativa anser främst att ett införande av gårdsförsäljning skulle strida mot EU-reglerna och äventyra det svenska detaljhandelsmonopolet. Flera är också tveksamma vad gäller möjligheten att ”backa bandet”. Samtidigt som många tillverkare av alkoholdrycker efterfrågar en möjlighet till gårdsförsäljning, finns hos dessa en bred förankring för Systembolagets monopol. Många tillverkare har för utredningen påpekat att de inte stödjer införandet av gårdsförsäljning om det sker på bekostnad av detaljhandelsmonopolet.

Ärendet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

¹² ”En möjlighet till småskalig gårdsförsäljning av alkoholdrycker”, betänkande av Gårdsförsäljningsutredningen (SOU 2021:95).

¹³ Sådana regler får dock inte utgöra ett medel för godtycklig diskriminering eller innefatta en förtäckt begränsning av handeln mellan medlemsstaterna. Den nationella åtgärden måste vara ägnad att säkerställa att det eftersträlvade målet uppnås, och den får inte gå utöver vad som är nödvändigt för att uppnå målet (proportionalitetskravet).

¹⁴ För en längre sammanfattning av utredningens förslag, se Konkurrensverkets rapport i oktober 2022, s. 42–44.

¹⁵ Konkurrensverkets dnr 84/2022.

Adress 103 85 Stockholm
Telefon 08-700 16 00
konkurrensverket@kkv.se

www.konkurrensverket.se